

PROZA

Franjo Francič

Ognji

Čeprav poznam vsak centimeter asfalta v prestolnici naše vasi, se po dnevu, dveh počutim v njej zagatno in zadušljivo. Lahko bi obiskal Vero, čeprav je rekla, naj ne prihajam več, lahko bi šel do Andreja, večnega klovna in žurerja, pa mi ni, da bi se kjerkoli ustavljal. Zvrčam pelinkovec za pelinkovcem in pišem Evi razglednico z opravičilom. Ne najdem pravih besed, samo to, da ne bi rad zaprl vseh vrat. Za Meto takoj najdem prave besede.

Draga, vidiš, tudi tu, iz srčne zaklopke naše vasi, ti pišem in ti pošiljam prekrasno podobo meglenelega mesta na robu morosta, odpravljam se v živalski vrt k znancem in te prosim, da mi čimprej sporočiš, kdaj se vidiva.

V trenutku se odločim, da obiščem Milenin grob. Lepo me je učila, kako naj ga brez težav najdem. Materinega ne obiščem, po pogrebu ga nisem, neko zadoščenje je v tem, konec nerazumljivega maščevanja.

Populim plevel in prižgem svečo. Gomila je zanemarjena, nihče ne obiskuje njenega groba. Milena, moja teta, visoka svetlolaska, z ognjem v rokah, ki venomer nekaj dela. Milena, moja skrbnica, samka in devica, ki me je vzela k sebi, da mi ni bilo treba v sirotišnični dom.

Milena, ki stoji na balkonu in mi maha, ko se odpravljam v šolo.

– Jan, Jan, spet si pozabil vzeti s seboj copate.

Milena, ki sedi ob robu moje postelje in mi bere pravljice.

– Jan, zdaj pa lepo zaspi in krasne sanje ti želim.

Milena, ki me ljubeče umiva v kadi.

– Jan, velik prašiček si, niti dneva ne zdržiš, da se ne bi povaljal v blatu.

Milena, ki sem jo štel za svojo pravo mater. Ni moralizirala in obtoževala svoje sestre, ni me vzela kot breme, ni bila samo navezanost, bil je ogenj bližine in ljubezni.

Poklekнем na grob in jo pokličem: Milena, prišel sem, po dolgem času, saj veš, kako znam biti površen.

– Pusti, Jan.

– Ne, vsaj za tvoj grob bi moral skrbeti.

– Saj veš, da mi je bilo vseeno, ali me pokopljejo, zažgejo, nič nisem dala na to.

- Mar nisi govorila, nekaj je nad nami.
- Ah, to je bilo bolj v tolažbo. Povej mi, Jan, zakaj si tako žalosten?
- Saj nisem.
- Jan, veš, da mene ne moreš prevarati. Toliko moči premoreš, imaš to moč, da premagaš žalost.
- Milena, ogenj ugaša.
- Ne, niti zagorel ni.
- To praviš ti.
- Ja, to ti pravim jaz, ki te dobro poznam. Se še spomniš, kolikokrat sem imela prav?
- Skoraj vedno.
- No, vidiš, Jan? Ni tako črno, kot vidiš. Delaš?
- Malo. nič.
- Škoda, Jan, tudi to je v tebi. Spominjam se, ko si imel deset let, letovala sva na morju, opazoval si portretiste. Po nekaj dneh vaje si jim bil enak. Odprlo se ti bo. Atelje imaš?
- Imam, nobenega opravičila ni, da skoraj nič ne malam, ne morem se več izgovarjati na Vero, na slabe pogoje, ne gre, morda pa se motiš, ko misliš, da je kaj v meni.
- Jan, ne govori tako, po ure in ure, dneve in dneve si znal skicirati vrtnico na vrtu.
- Milena, ni več barv, ne vem, kam so se izgubile.
- Presneto, samo stokaš še, kot kakšen starec!
- Saj se res počutim starega, maske na obrazu so obrabljene od prahu, besed in poti.
- Se boš že izlekel, vedno si se, toliko te ja poznam. Boš šel obiskat njen grob?
- Mi niti v sanjah ne pride na misel.
- Konec koncev je ona tvoja mati.
- Utihni, nje nisem imel nikdar za svojo mater!
- Ne kriči, ljudje se ozirajo.
- Ti si bila moja mati, Milena, ti ...
- Približa se sivolasa gospa.
- Gospod, je z vami vse v redu?
- Nič mi ni.
- Videla sem, kako ste padli.
- Nič ni bilo, hotel sem poklekniti, pa mi je spodrsnilo.
- Nič naj vam ne bo nerodno pred menoj, tudi sama se pridem velikokrat pogovoriti s svojim rajnkim. Če bi mene poslušal, bi bil še zdaj živ. Pa je bil verižni kadilec, tudi kozarec preveč je rad spil, drugače pa je bil dobričina, lahko kogarkoli vprašate. Če nisem vsiljiva, ste imeli mater radi, lepa fotografija je?
- Ja, rad sem jo imel.

Pogrebca kopljeta novo jamo.

- Kmalu bo zmanjkalo prostora za nove grobove, reče prvi.

- Ne vem, zakaj se ljudje ne dajo zažigat, madona, bolj higienično je, doda drugi. Sedem na prvi vlak in se odpeljem na obalo. Skupina babnic hrupno komentira zadnje politične dogodke.

Bežiš! zakliče na levi.

Ozrem se in seveda ni nikogar.

* * *

Po tednu dni so si postali dnevi podobni. Ni bilo dolgočasje, žar je še gorel, bilo je, kot da sem leta pri Evi, kot da ničesar več ne pričakujeva. Trudil sem se s kuhanjem, obiskal sem celo urednika na založbi, s šopom skic za slikanico.

- Saj sami vidite, kakšni časi so, je tarnal, nihče ne bere več, nobenih subvencij ni, vaš projekt je zanimiv, otroci so hvaležna publika, samo leto, dve bi bilo treba počakati.

Ustrašil sem se, da prične še s parolami, da za otroke ni nič dovolj dobro, da jim moramo nuditi najboljše in podobna jajca. Tako ne bodo dobili nič, sem si rekel in pobasal liste nazaj v mapo.

Meti sem napisal kratko pisemce.

Draga moja, najino naključno potovanje z vlakom me obseda. O iskanju ne vem nič, bi mi pomagala? Ne vem, kako se sliši, samo, čas diši po tebi. Kadar boš hotela, in če si boš seveda zaželela, se lahko srečava. Samo ne s tistim pogledom, obrnjenim vstran. Jan.

Poklical sem Borisa po telefonu in slišalo se je, da se je klica razveselil.

Srečala sva se v enem od objektov družbene prehrane na tekočinski bazi, ki jih je v naši vasi veliko in so si podobni.

- Kaj pa ti tu, se ženiš?

- Blizu si zadel.

- Pa kaj, se nisi ravno ločil.

- Zadel si še bliže.

- Misliš dolgo ostati?

- Ne vem, kako se bo zadeva razpletala, za zdaj kaže, da bom ostal.

- Fino, poglej samo naše mesto, kako je zaživelo.

- Gledam in čudim se, nisem vedel, da premorete toliko dreves in zelenja.

- In drugače, delaš kaj, razstavljaš?

- Ni, da bi se hvalil, životarimo.

Naročala sva nove in nove runde pijače, plačeval je on, ker sem bil popolnoma suh.

- Vidiš. To so ta kurčeva srednja leta, ko nisi ne tič ne miš. Kriza vitalizma, na videz je več odgovorov kot vprašanj. Samo treba se je iztrgati otopelosti, ne vem sicer,

kako.

- Ne razmišljam veliko, kako in kaj, prepuščam se toku.

- Saj o tem ti pripovedujem, to je, ne vemo, kam nas nosi tok. Samo, jaz ti moram priznati, da sem s svojim poslom jeprškega učitelja zadovoljen. Krasna je ta nova generacija, sem psiholog, socialni delavec, spovednik, prijatelj, učitelj šele čisto na koncu. Saj veš, da se kot svobodnjak ne da živeti?

Preselila sva se v gostilno na obrežju reke, ki se je leno pomikala niz urejene bregove.

- Vidiš, ta predel so tako hitro in v redu uredili. Sam verjamem v to mesto, v male podjetne obrtnike, ti se znajo obrniti, na njih je prihodnost. Veliko se je spremenilo.

- Če sam razmišljam, ne vem, kako bi se navadil živeti znova v mestu. Tam v Istri je čisto drugačen ritem, ni ga, ustvariš si ga sam, če si ga, zrak je žameten, noči so bele, lahko prisluhneš stopinjam umrlih, na suho.

- Pa si veliko delal v tej tvoji samoti?

- Saj to je, tudi sam sem pričakoval, da se mi bo odprlo, pa se mi ni. A zato se nič ne žrem, delam lepo na poljih in v sadovnjaku ...

- Skratka, idila?

- To ne, samo ena od variant, rekel sem ti le, da ne bi več mogel dalj časa živeti v mestu. Samo to.

Pogovor je zamrl. Šel sem odtočit k reki, ko me je za rame trdo zgrabila roka: Ne tu scat, tam na levi se je en utopil pred meseci, na desni pa pred dnevi.

- Saj ščijem na sredi, sem se otresel in se odmajal do Eve. Kljub pozni uri je bedela. Sedla mi je v naročje.

- Pil si, je rekla.

- Res, dobra ugotovitev.

- Ne bodi prepirljiv. Nisem ti še pripovedovala o svojem bivšem možu. Razšla sva se zaradi pijače. Ko je pil, je bil popolnoma spremenjen. Zadnja leta je postal celo nasilen. Zato se pijače bojim.

- Nimam ti kaj lagat, pijem preveč, ne vem, zakaj.

- Nisi srečen tu ob meni? so gorele njene oči.

- Ni to, sam ne vem, kaj je.

Ko se je spravila spat, sem pobrskal za pijačo. V hipu sem se odločil, da zbežim. Potiho sem se splazil ven in stekel. V istem trenutku se je razbesnel nalive in moker do kože sem se vrnil nazaj.

- Tako ne bo šlo naprej, je rekla Eva in zamišljeno kadila v kuhinji.

- Ne, ne bo šlo, sem ponovil kot otrok.

Čas je zastal. Brivski pribor in zobna ščetka sta stala neuporabljena.

Na tako težko pričakovani družinski sestanek predstavitve sem sredi belega dne prišel zadet kot orangutan, tako da nisem izustil nič drugega kot: Vojna bo.

V drugem poskusu sem naslednje jutro ob zgodnji uri pobegnul v prestolnico.

Jesenski hlad poledeni osamelo mestno ulico. Listje se vrtinči in avtobusi vozijo proletarce na šiht. Na bližnjem vrtu natrgam rože. Do pokopališča jo mahnem po bližnjici. Krpe megle se dvigajo nad križi. Poskusim se orientirati, da bi našel materin grob, poskušam obnoviti pogreb pred leti. Ne uspe mi, naj se še tako trudim, ne najdem pravega, z njenim in mojim priimkom. Veš, da so bile v bližini smeti in voda, preiskuješ vse smeti in gomile blizu vodovodnih pip. Zlati napisi na vencih bledijo.

Uslužbenec v nenavadni uniformi te ogovori: Kaj pa iščete ob tej nenavadni uri?

- Iščem, saj res, kaj pa iščem?

- Kar lepo domov se odpravite in se naspite, že tako ali tako imamo dovolj težav s tatovi.

- Kaj, tudi tu kradejo?

- Ja, kaj pa mislite, kot srake, si lahko predstavljate, da so pred kratkim ukradli stopetdesetkilo marmorno ploščo. Rdeči marmor, drag kot sam satan. Zgodilo se je tudi, da ...

- Ne, ni mogoče.

- Prav res, potem pa imamo tu vandale, ki kradejo cvetje in ga znova prodajajo na tržnici, vi ne veste, česa vsega nizkotnega so ljudje sposobni, recimo ...

Ne poslušaj ga, vržeš rože med smeti in stečeš po peščeni poti, na slepo. z vso močjo, a ne prideš do izhoda, povsod naletiš na zid, na odmev besed: Vi ne veste, kakšni so vse ljudje, nizkotniiii ...

Sesedeš se ob zidu in se razsuješ med drhtenje, solze in ritmično otroške kretnje zibanja.

Na vlaku proti obali skorajda ni potnikov, sezona je dokončno mimo. Zlezeš v dve gubi in poskušaš zaspati. Privid more se pritihotapi skupaj z deževnimi kapljami, ki polzijo po steklu. Velikanska babura s pobarvanimi lasmi ognja, ogromnimi joški, se hihita: Si mi hotel ubežati, hotel si pobegniti pred mano, a vrneš se, gotovo se vrneš.

Približa se s svojim ogromnim telesom, pade nate, da te duši, ne moreš več dihati, zmanjkuje ti zraka, zakričiš, trgaš si ovratnik, ko se moker in otrpel zbudiš. Zadihan globoko zajameš zrak.

Dan za dnem samevaš v svoji koči. Niti toliko energije ni, da bi se odpravil do sosesda, da bi jedel, samo spiš. Ni ti do družbe, do pijače, ni ti do ničesar, pogrezaš se v praznino otopelosti.

- Hej, prišel je tvoj čas, zaslišiš znani glas.

- Ja, tvoj čas, grmi zbor.

- Preklete, vstani že, reče Milena.

- Samo ljubiti sem te hotela, nič drugega, reče Eva, ki se prikaže v tisti prelepi poletni obleki.

- Navaden pasji sin si! kriči Vera, ki se skriva za oknom.

- Zgrešeno je, mimobežno, nisva znala, nisva zmogla, reče ona, moja mati.

Podobe in glasovi se stopnjujejo, kaotično se mešajo, blaznost vstopi na glavna vrata, zakričiš, zatuliš, dolgo, zateglo. Po mesecu dni izolacije se odpraviš v bližnjo oštarijo. Jesen se umika zimi, ogolele veje strašljivo štrlijo iz sivine.

Na šanku sloni sosed, vidno nadelan.

- Pa si le prilezel iz krtove luknje, se skuša šaliti.

- Tako nenavadno hladno je, rečem.

- Kakor komu. Veš ti, da so na pomlad prišli eni taki tiči kot ti, s tem ne mislim nič slabega, ti vsaj obdeluješ, to je v redu, greh je, če pustiš zemljo propadanju, no, taki čudni patroni, zaraščeni, s tem ne mislim nič slabega. No, in so začeli delati, riti po ledini, trebiti kanale, brnistro in robidovje, smo si rekli, to, spet se mladi vračajo na zemljo, do tod vse lepo in prav. Zdaj pa tisto ta hudo, a jih niso pred dnevi odpeljali orožniki, v lisicah. Veš, kaj so delali ti hudiči, ves hrib so zasejali z mamili, mamila so jedli in imeli orgije v kažunu. Si lahko to predstavljaš, mi pa smo mislili, da so se vrnili na zemljo. Hudiči!

Jezno si popravi lase, ki so še ostali. Naročim sebi in njemu vina. V kotu sedita fant in dekle, nalita se prepirata.

- Veš, da so našli Giorgia, tistega, ki se je obesil pred meseci, jagri so iskali tartufe, pa so ga našli, no, tisto, kar je ostalo od njega, ni bilo veliko, so živali raznesle. Ni bilo kaj dati v krsto, to je pa zato, če imaš doma čarovnico, jaz moji sem in tja primazem dve vzgojni, pa je mir, ženski je treba pravi čas zategnit uzdo, drugače podivja, je ne ukrotiš več ...

Niti konča ne, ko se med vrati pojavi njegova žena v črnem in kriči: Marš domov, pijandura stara, jaz pa moram sama skrbeti za živino, vse je na mojih ramah, marš, da jih ne dobiš!

In že pada, sosed pa ritensko beži in se brani, jecljajoč.

Prisedem k paru, on strmi stekleno v prazno, ona se dolgočasi.

- Lahko prisedem?

- Seveda, seveda, oživi.

Na hitro izpijem tri kozarce in naročim nov liter.

- Ti pa teče, reče v smehu, praznuješ kaj?

- Ja, res praznujem, peto obletnico ločitve.

- Meni to ne bo treba, samo poglej ga, prvi slovenski kozmonavt, kaj naj z njim, za nobeno rabo ni. Malo morgen, da bi se poročila z njim, pa se pozna že deset let.

Zabuhlost še ni zbrisala vseh njenih odprtih potez na obrazu. A ogenj, ki gori v očeh, je pijanski, moten in medel. Mogočne prsi se dvigujejo in spuščajo.

- Rad bi te narisal, rečem.

- Ja, rad bi me še prej nabrisal.

- Ne, resno mislim.

- Tudi jaz, že dolgo ga nisem imela notri, on ima kar naprej mehkega. Samo pomagati mi boš moral, da ga transportirava, če si blizu, seveda.

- Nikamor ne bom šel, s to kurbo ne grem nikamor! se on za hip prebudi iz

nezavesti.

S težavo vlečeva negibno pijansko truplo v dolino.

- Pustiva ga tu, rečem pri grmovju in lovim sapo.

- Tako se pa nisva zmenila, ne moreva ga pustiti, lahko prične deževati, prehladil se bo do smrti.

In ga privlečeva do hiške. Ona se radovedno razgleduje po prostoru.

- Lepo imaš, samo hladno je.

- Sleci se! zakričim.

- Že, saj sva komaj prišla?

Gola sedi pod oknom, Rubensova ženska. Naredim par potez v skicirko.

Plaho pogleda proti meni in vpraša: A ognja ne boš prižgal?

- Bom, seveda bom prižgal ogenj, rečem in poklekem prednjo.